

BUREK JE MASTAN, ULTRAMASTAN, VELIK

Uživanje bureka u nekim generacijskim skupinama u Sloveniji

Jernej Mlekuž

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Ljubljana

Upadljivim uživanjem masnog bureka, neke se skupine učenika protive dominantnom diskursu zdravoga života, kojim su bombardirani u medijima, oglašavanju, u formalnom i neformalnom obrazovanju itd. No, to protivljenje ne smijemo shvatiti prvenstveno kao eksplicitni bunt protiv hegemonskih ideja diskursa zdravoga života, kome je burek, zbog njegove poslovične masnoće, česta i omiljena meta. To generacijsko suprotstavljanje vjerojatno treba shvatiti više kao bunt s burekom i za burek, a ne kao jasan i planski bunt spram dominantnog diskursa zdravoga života. Diskurs zdravoga života pojavljuje se u ulozi svojevrsnog privjeska, parazita na omiljenom i jeftinom, gotovo uvijek i posvuda pristupačnom i zasitnom bureku, što dodatno osmišljava i daje ton tom buntu s burekom i za burek.

Gljučne riječi: burek, masnoće, zdravi život, supkulture, bunt

Burek je...

Taj plebejski, jeftini, "masni podlac", kako ga opisuje vodič *Lonely Planet* za Ljubljanu (Davenport 2006:35), za dio je slovenske mladeži velika stvar. Ovako ga je okrunio učenik koji je na minimalistički oblikovanu internetsku stranicu postavio i sljedeći distih, parafrazu jednog od najpoznatijih stihova slovenskog pjesnika Franca Prešerna:

Kao lijepo su Ljubljančanke na glasu oduvijek,
ali nijedna nije dobra kao mesni [burek] (J. 2005)¹

Brojne su studije pokazale kako djeca i tinejdžeri često koriste hranu za uspostavljanje autonomije osobnosti te kao sredstvo protivljenja autoritetu odraslih (vidi Lupton 1996:55-59).² Hrana, naročito brza, jedno je od velikih bojnih polja na kojemu se biju bitke između roditelja i djece, starih i mladih. Kao jednu od bitaka na tom bojnom polju možemo shvatiti i bitku za značenje bureka ili burekovu semiotičku bitku. Kako nam buči glasna truba diskursa zdravoga života, "masni podlac" ili, kako ćemo citati malo kasnije, "masni balast", među buntovničkim đacima – stvar je "bolja od svake Ljubljančanke" i, kao što ćemo također vidjeti kasnije, "burek je velik".

No, kako ćemo pokazati u ovom tekstu, taj đачki boj, bunt, nepokoravanje, ne smijemo promatrati kao neposredni sukob ideja, koncepata, diskursa, ideologija, ili, točnije rečeno, kao eksplicitno protivljenje diskursu zdravoga života – diskursu koji nam govori, nalaže,

¹ Od nekđaj lepě so Ljubljanke slovele, al boljše od mesn'ga [bureka] bilo ni nobene.

² Tu spadaju afinitet prema brzjoj hrani, vegetarijanstvo i poremećaji prehrane. Naročito djevojke i mlade žene, prema Deborah Lupton (1996:55-56), hranu koriste za izražavanje neslaganja ili bunta, budući da na raspolaganju imaju manje društvenih izvora od muškaraca. S druge, roditeljske, strane, čini se da je prehrana jedno od važnih područja uspostavljanja autoriteta roditelja i odraslih te discipliniranja djece i mladih. Jasno je da hrana dijeli roditelje i djecu na više razina. Tako, primjerice, omiljena jela djece i mladih imaju u pravilu razmjerno nizak prehrambeni status.

nameće kako moramo zdravo / pravilno živjeti³ i koji je tog u Sloveniji omiljenog uličnog junaka stigmatizirao kao “masnog podlaca”. No, prije nego što pristupimo razotkrivanju dvo-smislenosti đaćkog bunta i ambivalentnosti aktera, svjesno ili neplanirano uključenih u buntovničkim djelima,⁴ osvrnimo se najprije na to kako se diskurs zdravoga života izživljava nad burekom, odnosno kako se s njime voli omastiti.

Mastan

Masnoće, naročito životinjskog porijekla, još ne tako davno visoko cijenjena komponenta prehrane, danas u znanstveno-stručnom i popularnom diskursu imaju status “vrađe supstancije” (Lupton 1996:82; Williams i Germov 1999:207).⁵

Kao što sam pokazao u knjizi *Burek.si?! Koncepti / recepti* (Mlekuž 2011), masnoća je jedna od dominantnih konotacija bureka, vjerojatno najčešća u društvu onih koji naglašavaju materijalne značajke bureka. Dapače, burek je postao označitelj koji je vrlo često, ako ne i najčešće, na djelu kad se piše, govori, razmišlja o masnoći. Masnoća bureka nedvojbeno je ona točka oko koje se najviše vrti diskurs zdravoga života, naročito onaj njegov dio koji burekom upravlja u fiktivnom, fantazijskom i idejnom smislu.⁶

Brojni intervjuirani sugovornici⁷ koji su mi povjerovali da burek ne jedu ili ga jedu vrlo rijetko, kao uzrok su najčešće navodili njegovu masnoću. To su spominjali često, premda ih o masnoći uopće nisam pitao. Žerdin, tako, na pitanje: “Možete li podastrijeti još neku dodatnu/dругu misao u vezi ‘bureka’ i ‘supkultura’, u vezi bureka i ‘slo. kulture’ ili u vezi bureka općenito?”, kratko odgovara: “Da. Meni se čini da je burek previše *mastan*.”⁸ Masnoća je vrlo često spominjana i u različitim medijskim napisima o bureku.⁹ Tako, u članku “Odjeća čini vojnika”, koji govori o novoj odjeći slovenske vojske, između ostalog čitamo: “Materijali su priča za sebe: jakna, hlače i suknja su iz teflonski obrađene mješavine vune i poliestera, koja

³ U skladu s teoretičarima kasne moderne (Giddens 1990; Beck 1992), današnju povećanu brigu za tijelo, zdravlje i prehranu možemo shvatiti kao individualizirani odgovor na sve složenija društvena zbivanja koja pojedinca udaljuju od političkih i društvenih odluka. Usredotočenost pojedinca na vlastito tijelo, kako piše Tanja Kamin (2004:19-20), predstavlja “povlačenje u prividno kontroliranu sferu, individualizirano iskustvo, koje je ujedno i društvena prezentacija individualne odgovornosti prema sebi i prema širem društvu. Odgovornosti koja se na razini društva pokazuje (i ocjenjuje) u [tabelama s] pokazateljima (ne)zdravog tijela”. Uzroci usredotočenosti na osobne strategije preživljavanja leže u slabljenju socijalne države krajem osamdesetih godina, nedostatku sredstava za socijalnu i zdravstvenu sigurnost i, s tim u vezi, u pozivima medicinskih stručnjaka i države na individualnu odgovornost za zdravlje. Medicinski diskurs – diskurs zdravoga života – koji je jedan od dominantnih u suvremenim zapadnim društvima, izrazito prožimlje svakodnevni život i njime upravlja (Kamin i Tivadar 2003), baš kao i popularni, novinarski diskurs, diskurs stila života i još poneki diskurs, o čemu govore brojni autori (vidi Kamin 2004:89). Medikalizacija svakodnevnih praksi, kako piše Kevin White (2002:48), pred pojedinca postavlja pitanje: želi li doista medikalizirati sve aspekte svog života – osobnost, ljubavni život, bračnu vezu, djecu? Pritom se možemo upitati: postavlja li on pojedincu samo pitanje? Ne nameće li mu u velikoj mjeri i odgovore?

⁴ Gradu za središnji dio ovog istraživanja čine usmeni razgovori i dopisivanje putem elektronske pošte 2005. i 2006. godine, a djelomično i neposredno promatranje đaćkog uživanja “ultramasnog bureka”, 2007. godine.

⁵ Kako su pokazale studije provedene u zapadnim (post)industrijskim društvima, ljudi masnu hranu rutinski označuju nezdravom, naročito kada su masnoće vidljive (vidi Lupton 1996:80-82). Sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća medicinska znanost, državni zdravstveni i drugi autoriteti te modna industrija, zauzele su “protumasni” stav (Williams i Germov 1999:207). Sličnu sudbinu kao masnoće doživjeli su i broji drugi prehrambeni sastojci i namirnice (šećer, bijeli kruh i općenito bijela boja u hrani, koja je još sezdesetih godina dvadesetog stoljeća bila visoko vrednovana).

⁶ Ako je u znanstvenom stručnom prehrambenom diskursu velik udio masnoća obično samo jedna od negativnih značajki bureka, čini se kako ona u nestručnom, popularnom miljeu, prevladava.

⁷ Tekst se zasniva na gradi koju sam prikupio za potrebe opsežnijeg istraživanja o bureku u Sloveniji u razdoblju od 2005. do 2007. godine. Ono je objavljeno u knjizi *Burek.si?! Koncepti / recepti* (Mlekuž 2011). U okviru tog istraživanja obavio sam tridesetak uglavnom nestrukturiranih usmenih razgovora i imao otprilike isto toliko dopisivanja putem e-pošte, u kojima sam ispitivao o mnogim stvarima u vezi bureka, kao i, uglavnom nešto neizravnije, o ulozi suvremenog medicinskog diskursa o zdravom životu prilikom vrednovanja bureka te o utjecajima tog diskursa na uživanje bureka.

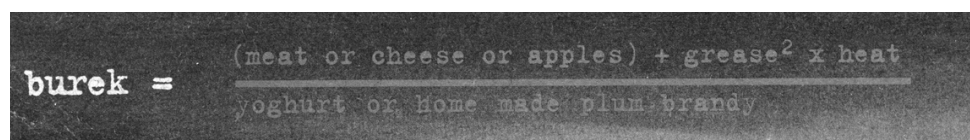
⁸ Isticanja u citatima su, ukoliko nije posebno navedeno, autorova.

⁹ Pojam burek-izjava, koji se u velikoj mjeri zasniva na Foucaultovom (1998) pojmu izjave, detaljnije sam prikazao u knjizi *Burek.si?! Koncepti / recepti* (Mlekuž 2011).

je vodootporna i oleofobna. To znači: vrlo teško upija mrlje, što je naročito dobrodošlo kod konzumiranja *masnog* bureka” (Mal 2004:24). U članku vragolastog naslova “Krotitelji tigrova u školskim klupama” u savjetima mladima čitamo: “Za stjecanje svih tih osobina vrlo je važno kretanje, pravilna prehrana (treba jesti zdravu hranu, odreći se prženih odrezaka, pomfrita, bureka i drugog *masnog* i slatkog balasta” (Zajec 2000:3). U komentaru o bivšem treneru nogometnog kluba Maribor, Brani Oblaku, na sportskim stranicama dnevnika *Večer*, između ostaloga, piše:

Na <http://talk.to/braneoblak> možemo tako naići na koješta vulgarno (Ako ga tu sretnemo, kastrirat ćemo ga), *masno* (Oblak je burek), sumnjivo (Bi li Maribor igrao više napadački, da je Oblak bio na klupi?), srceparajuće (Ljudima koji su te nekad voljeli pokazao si svoje sportsko ponašanje), pomirljivo (Oblače, žao nam te je). (Stojič 1999:19)

Na omotu prve antologijske zbirke stripova autora i autorica iz Istočne i Srednje Europe, nazvane *Stripburek: Comic from Behind the Rusty Iron Curtain*, kao posebnog, tematskog izdanja slovenskog strip-magazina *Striburger*, u jednadžbi za burek nalazimo masnoću s pridodanim kvadratom (Klemenčič i Ruijters 1997):

Slika 1. Masnoća na kvadrat (Klemenčič i Ruijters 1997)

No, diskurs zdravoga života nije zagrizao samo u svijet medija, gdje se čovjek može omasti ti nebrojenim masnim burek-izjavama. Umastio je, štoviše, pošteno namastio i burek-produkciju. Gotovo svi komercijalni proizvođači bureka, kao i nekomercijalni pekari bureka, u razgovorima su mi povjerali kako su različitim postupcima smanjili unos masnoća (više u Mlekuž 2011). Tom odmaščivanju bureka dodajmo recept za “*low fat* burek od sira” od integralnog vučenog tijesta (možemo ga kupiti, kako smo pročitali u receptu, u trgovini Hofer), s nepasiranim, odnosno lakim svježim sirom (“*Cottage Cheese* 0,9% m.m.”), s dva jaja i bez (navedenih) drugih masnoća. Recept možemo naći na internetskoj stranici portala *Maximum*, koja “je namijenjena širenju znanja o sportskoj i zdravoj prehrani, *fitnessu* i *bodybuildingu*”, i koju odlikuje slogan “predani fit filozofiji”. Komad bureka s 329,5 kalorija sadrži 32,5 g bjelančevina, 34,1 g ugljikohidrata i 6,4 g masnoća (Grom 2006). Pedantno i zdravo, zar ne?

Diskurs zdravoga života je u masnoći bureka, dakle, vidio i otkrio Ahilovu petu te u nju usmjerio glavninu svojih kopalja. Proglašavanje bureka masnim značilo je početak pogroma s inkvizicijom i lovom na vještice, uz sav pripadajući spektakl. No, pridružimo se mladima i njihovom uživanju ultramasnog bureka.

Ultramastan

Kako se pokazalo u razgovorima s ljubljanskim srednjoškolcima, neke skupine mladića, većinom učenici gimnazija,¹⁰ upražnjavaju simboličku potrošnju, egzibicijsko konzumiranje ma-

¹⁰ Kako sam već napomenuo, građu za središnji dio ovog istraživanja čine usmeni razgovori i dopisivanje putem elektronske pošte 2005. i 2006. godine, u kojemu je sudjelovalo desetak učenika gimnazije Bežigrad i katoličke Škofijske gimnazije, a djelomično, u

snog bureka kao otpor spram dominantnog diskursa zdravoga života, kojim su bombardirani u medijima, oglašavanju, u formalnom i neformalnom obrazovanju.¹¹

Za te generacijske, naročito ili isključivo skupine mladića, nije svaki burek jednako dobar. Dobar, odnosno pravi je samo masni burek, što ga albanski buregdžije pripremaju i prodaju na gradskim ulicama. Bureci koji važe za manje masne, dakle bureci iz "slovenskih" pekara i industrijskih pogona, ne spadaju u dobre bureke. Ideal bureka je, dakle, kao što možemo čuti i od srednjoškolaca, "ultramasni burek", od koga se "mast cijedi kroz papir". Učenik katoličke Škofijske gimnazije A. J.,¹² koji, kao što sam priznaje, s burekom u ruci ismijava mršavljenje i brojenje kalorija, tvrdi "da je masniji burek obično bolji (...) kad dobiješ burek koji vidiš kroz papir, unaprijed znaš da će biti dobar." Učenik ljubljanske gimnazije Bežigrad J. V. još je izravniji: "Definicija bureka je da mora biti mastan." No, o takvoj subverzivnosti potrošnje bureka ne govore samo neposredne izjave. Uživanje masnog bureka često je začinjeno šalama na račun prebrojavanja konzumiranih kalorija, gojaznosti, ženskoga izbjegavanja masne hrane i hrane koja deblja općenito, te zdravlja. Navedimo samo nekoliko takvih izjava (neke su citati spomenutog učenika J. V.-a, a neke sam zabilježio promatrajući manju skupinu đaka pri uživanju bureka, jednog proljetnog prijedpodneva 2007. godine ispred ljubljanske pečenjarnice "Dino Burek"):

Daj ajmo brojiti kalorije.

Jedan put je kolega pitao [prodavača bureka] da mu da dijetni burek. Onaj ni ne znam ako ga je skužio.

"Ja nikako neću cijeli burek, ajmo svi jednoga". Ima nas pet. [Šale se.] A cure dvije-tri uzmu jednog zajedno. Ja sam sam smazao dva.

Burek masni tamo [u uličnoj buregdžinici] nije zdrav, idemo u McDonald's, tamo je zdraviji.

Ja ne smijem burek, udebljat ću se.

Skupina đaka iz gimnazije Bežigrad, koji povremeno zamijene školsku užinu za burek ili ga sebi priušte nakon zamorne nastave u obližnjoj buregdžinici, često se zabavlja na račun zaposlene prodavačice. Ona, kako navode, pere ruke samo jedan put tjedno i u tom (ne)pranju

dva navrata u travnju 2007. godine, i neposredno promatranje dačkog uživanja "ultramasnog bureka" nekolicine učenika gimnazije Bežigrad. Kao što su mi u razgovorima povjerali daci, slično egzibicijsko konzumiranje masnog bureka može se naći i kod njihovih kolega i prijatelja u drugim gimnazijama.

¹¹ Kao što je pokazala studija o prehranbenim navikama ljubljanskih osmoškolaca, "ti su učenici dobro upoznati sa zdravim načinom života i prehranjivanja kao i to da brzu hranu ne svrstavaju u zdravu" (Medved i dr. 1998:211). Isto tako, u razgovorima s đacima moglo se primijetiti da su dobro upoznati "sa zdravim načinom života i prehrane". Preokret u slovenskom diskursu promocije zdravlja dogodio se devedesetih godina dvadesetog stoljeća, na početku, kako nalazi Tanja Kamin (2004:97), razdoblja intenzivnog porasta komunikacijskih intervencija za promociju zdravlja, koje su usmjerene na pojedince i usklađene s pomacima prema novoj zdravstvenoj zaštiti. Premda autorica govori prije svega o promociji zdravlja, devedesete su se godine također pokazale kao razdoblje primjetnog stupanja medicinskog diskursa u svakodnevni život. Istraživanja slovenskog javnog mnijenja pokazuju kako se ljudi od devedesetih nadalje sve više bave zdravljem, sve više rekreiraju, sve više rabe "zdrave" namirnice, sve više preventivno odlaze liječniku, sve manje ih puši itd. (vidi Toš i Malnar 2002:91-94). Pri tome također opažamo veću učestalost medijskih sadržaja koji se kako implicitno, tako i eksplicitno bave zdravljem. Osim časopisa *Zdravje*, koji izlazi od 1978. godine te je po metodi zadnjega čitanja (*recent reading*) u drugom polugodištu 2005. dosegao mjesečnu nakladu od 169.000 čitatelja, što ga je uvrstilo na "odlično" treće mjesto u kategoriji mjesečnih izdanja na slovenskom tržištu. Na tom je tržištu od prosinca 1993. prisutan još mjesečnik *Viva*, s podnaslovom *Časopis za zdravi život*, te od ožujka 2004. mjesečnik *Lepa in zdrava*. Također su i brojne slovenske dnevne novine počele uvoditi posebne priloge o zdravlju, a sadržaji o zdravlju sve više prostora nalaze i u časopisima o stilovima života kao i općenito u mnogim drugim medijima. Vjerojatno bi bilo moguće bilježiti velik porast zanimanja i sadržaja o zdravlju i na drugim područjima u javnom (primjerice u oglašavanju) i privatnom životu (primjerice u neformalnim razgovorima). Medikalizacija svakodnevnoga života bez sumnje je u velikoj mjeri odgovorna za porast zanimanja za (zdravu) prehranu. U tom kontekstu spomenuo bih kako svi navedeni časopisi velik dio prostora posvećuju zdravoj prehrani. No, taj porast zanimanja za hranu nije se pojavio, artikulirao samo unutar medicinskog diskursa. Ovdje valja istaknuti sve veću važnost tjelesnog izgleda, porast važnosti aktivnosti u slobodnom vremenu (u koje spada i kuhanje, kao i prehrana), kao i sve veću stilizaciju života, unutar koje hrana ima, odnosno može imati vrlo istaknuto mjesto.

¹² Kod mladoljetnih osoba navodim samo incijale.

leži ključ za masnoću bureka. Naime, ako opere ruke u četvrtak navečer, onda će u petak ujutro burek biti malo mastan, da bi svaki sljedeći dan u tjednu bio sve masniji.

Burek, dakle, među đacima zadržava ulogu koju mu je namijenio diskurs zdravoga života – označitelj za masnoću, za masnu, nezdravu hranu, koja se pak ne shvaća više isključujuće, negativno, nego odobravajuće, pozitivno (usp. Hall, 2002:269-275; Dylan 2008). Masnoća, ta vražja supstancija, taj glavni kamen spoticanja, barem onog fiktivnijeg segmenta diskursa zdravoga života, postala je, dakle, među učenicima kvaliteta o kojoj se govori na sav glas. No u ovoj priči, barem po mojem mišljenju, glavna uloga pripada bureku. I to ne samo zbog njegove poslovične masnoće i čestoga “pajdašenja” s diskursom zdravoga života, nego i, prije svega, zbog omiljenosti u đaka – pristupačnosti, zasitnosti i sveprisutnosti bureka u slovenskom društvu i kulturi. Naime, burek danas u Sloveniji nije samo označitelj, metafora za masnu i nezdravu prehranu, i nije samo na meti diskursa zdravoga života. Burek je stekao status svojevrsnog snažnog, izrazito namagnetiziranog označitelja, meta-simbola (vidi Miller 1998), koji je sposoban privući vrlo različita značenja / uporabe – najčešće, ali nipošto ne i isključivo, nacionalistička (vidi Mlekuž 2011).¹³ No, započnimo ovu priču s druge strane.

Kao što opetovano tvrdi Foucault, odnosi moći ne mogu postojati bez mjesta neposlušnosti:

Ako je, naime, točno da je za odražavanje odnosa moći potrebna stalna neposlušnost i nekakva suštinska tvrdokornost principa slobode, onda nema odnosa moći bez sredstava za oslobađanje ili mogućnosti za bježanje. (2010:118)

Kao što je pokazao Dick Hebdige (1979) na primjeru britanskih supkultura, neposluh i bunt odvijaju se i pokazuju već na razini svakodnevnih, naizgled banalnih i nevažnih stvari. Prema Hebdigeu, supkulturni izazov dominantnoj kulturi ne proizlazi neposredno iz suprotstavljanja, već se odražava i odvija naročito na razini stila. U slučaju đачke potrošnje bureka, taj se bunt čini još predmetniji i još više materijaliziran. To znači da taj đачki bunt ne smijemo prvenstveno shvatiti kao suprotstavljanje hegemonskim idejama diskursa zdravoga života, u kome burek figurira samo kao nekakav medij, semiotičko oružje, označitelj. Naprotiv, držim kako taj srednjoškolski otpor valja razumjeti više kao bunt s burekom i za burek, a ne kao jasan i planski bunt protiv dominantnog diskursa zdravoga života. Tako se diskurs zdravoga života pojavljuje u ulozu svojevrsnog privjeska, parazita na “superpopularnom”, omiljenom i jeftinom, gotovo uvijek i posvuda pristupačnom i zasitnom bureku, što dodatno osmišljava i daje ton tom otporu s burekom i za burek. O tome nam svjedoče i razgovori s đacima uživateljima bureka, koji rijetko i teško vide, prepoznaju, osmišljavaju tobože velikog neprijatelja – diskurs zdravoga života. M. Č., prijatelj i školski kolega citiranoga J. V.-a, komentira to prijateljevo zbijanje šala i svoje savezništvo s burekom ovako:

Da, J. V. voli govorit takve stvari. I onda se smijemo. Ali bar što se tiče mene obično se više radi o zafrkavanju cura koje briju da su debele i da moraju smršavit i to. A i to da je burek dobar. Na pobunu protiv medija uopće nisam pomislio jer obično uopće ne čitam takve stvari a čak i kad ih čitam to me ne dira.

Burek je, naime, kao što smo već spomenuli, za taj dominantni diskurs zdravoga života znak, predmet nepoželjnog identiteta koji ugrožava dominantan svijet. U toj borbi za burek neki “burekborci” – ali nipošto svi – više ili manje svjesno prepoznaju i tog neprijatelja bureka, koji je, pak, uslijed svoje sveprisutnosti, uske povezanosti s djevojačkom opsjednutošću vit-

¹³ O tome govori već sam frazem “ti si burek”, što se često može čuti uglavnom u slengu i koji najčešće znači nesposobnjaković, budala. U toj uvredljivoj upotrebi riječi, burek može implicirati i zatucanog i nesposobnog “južnjaka”, Balkanca, doseljenika. U nekim slučajevima, na primjer u obrađivanim vršnjačkim (đачkim) skupinama, taj frazem može predstavljati i izraz naklonosti.

kim i lijepim tijelom, a vjerojatno još uslijed koječega, naročito prikladan, zabavan i omiljen neprijatelj. No, čini se kako su u svemu tome važnije fore, vicevi i zabava, negoli ozbiljan bunt, visoke ideje i ciljevi.¹⁴

Kako je pokazao Dick Hebdige (1979), supkulturu ne smijemo razumjeti kao neposrednu pobunu protiv dominantne kulture, hegemonije, konsenzusa, kao što je to nametnuto od strane vladajućih. Otpor supkultura odvija se putem spektakularnog stila, koji, kako ističe Hebdige (1979:100 i dalje), valja razumjeti kao ciljnu komunikaciju – komunikaciju koja je u supkulturama naglašena i neobična, koja usmjerava pozornost na sebe, premješta, preokreće i ruši dominantna značenja i uporabe robe.¹⁵ No, tu ciljnu komunikaciju, moramo – barem u slučaju đacke potrošnje bureka – čitati ponajprije kao ciljnu na razini supkulture. A to, naravno, ne znači da je svjesno vođena niti da je razumljiva svim pojedincima uključenim u supkulturu. Riječ bunt tako najvjerojatnije treba staviti u navodnike. Naime, prema mišljenju Susan Seymor (2006:305), o buntu možemo govoriti samo u slučaju svjesnih i namjernih aktivnosti suprotstavljanja.¹⁶

Stoga, smatram kako u odgonetavanju tog đackog prisvajanja bureka početak priče valja potražiti u pristupačnosti, jeftinoći, zasitnosti i, dakako, također ili čak prvenstveno u “superpopularnosti” bureka. I tek nakon toga nastupaju diskurs zdravog života i “bunt” protiv njega, koji tu potrošnju, prisvajanje, dodatno začinjavaju. Parafrazirajući Karla Marxa: ljudi pridaju stvarima značenja, ali ne u okolnostima koje su sami izabrali.¹⁷

Subverzivnost ili barem svojevrsnu ironiju spram hegemonskog diskursa zdravoga života – dakako u kontekstu bureka i njegove nezdravosti, masnoće – nalazimo i izvan đackog miljea. Poput Foucaulta, možemo reći kako su “točke otpora prisutne posvuda u mreži moći” (2000:100). “Običan prosječni čovjek, ali velik burekolog”, kako je sebe opisao Franc Marušić-Lanko (2006), prilikom ocjenjivanja raznih bureka neprestano ima u vidu, ocjenjuje i vrednuje i njihovu masnoću.¹⁸ Na internetskoj stranici dnevnog lista *Delo*, u “Burek blogu”, prilikom ocjenjivanja bureka s tikvicama iz pekare “Damajanty Seam” u Ljubljani, između ostalog, piše i ovo:

(...) utvrditi je li za suhoću krivo nemasno biljno punjenje ili buregdžinica i svjetonazori glavnog pekara bureka. (...) Blizina bolnica daje buregdžinici dašak zdravlja ili barem zdravstvene sigurnosti ... koja je po mom mišljenju ujedno i glavni krivac za nemasnost bureka. (Marušić 2006)

¹⁴ U tom je kontekstu zanimljiva i za naš slučaj poučna studija Chapman i Maclean (u Lupton 1996:58) o prehrani kanadskih tinejdžerki. Konzumaciju nezdrave hrane one povezuju kako s pozitivnim (ugoda, zabava, druženje s prijatelji/ca/ma, odsutnost roditeljskog autoriteta), tako i s negativnim aspektima (gojaznost, krivnja, lakomost). S druge strane, zdrava je hrana asocirana s domom, kontroliranjem tijela i tjelesne težine, brigom oko izgleda i roditeljskim nadzorom. Unatoč dijetetskoj osviještenosti, one nezdravu hranu shvaćaju kao normu, a zdravu kao čudaštvo, što se može tvrditi i za slovenske đake-“burekoždere”. Pristupačnost i omiljenost bureka proizlazi, dakako, i iz takve adolescentske “norme”, no ipak tvrdim da je burek kod intervjuirane mladeži više nego “nezdrava hrana”, odnosno više nego *samo jedan* predstavnik “nezdrave hrane”. Autori također ističu i jaku vezu između samostalnosti, adolescentskog identiteta i nezdrave prehrane, koja je vidljiva i kod promatranih “burekoždera”. To svjedoči i o *konstitutivnoj* ulozi bureka među mladima, no to je tema za neki drugi naslov.

¹⁵ U britanskim supkulturnim stilovima, barem u Hebdigeovo vrijeme, ta je rekontekstualizacija robe, predmeta, bila najizrazitija i najprimjetljivija u načinu odijevanja pankera. Predmeti s najbanalnijim kontekstima – uzice s WC vodokotlića, zihalice, plastične vrećice, tamponi, žileti – postali su dio njihovog stila (Hebdige 1979:107 i drugdje).

¹⁶ Nedvojbena je važnost razumijevanja i konceptualizacije bunta – mora li on biti planiran i namjeravan, da bismo o buntu uopće mogli govoriti? O tome kada i u kojim slučajevima možemo govoriti o buntu, postoje, dakako, različiti pogledi (Hollander i Einwohner 2004:544).

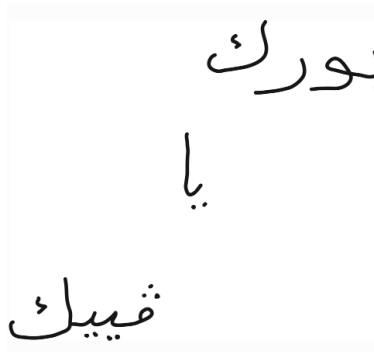
¹⁷ U originalu, u srpskom prijevodu: “Ljudi prave svoju vlastitu istoriju ali je ne prave po svojoj volji niti pod okolnostima koje su sami izabrali, nego pod okolnostima koje su neposredno zatekli, koje su date i nasledene. Tradicija svih mrtvih generacija pritiskuje kao mora mozak živih” (Marx 1949:15).

¹⁸ U opisu svojeg bloga navodi sljedeće: “Ideja je jednostavna. Kvaliteta bureka u buregdžinicama jako varira. Cijena nešto manje. Nakon svakog pojednog bureka tu ću napisati kakav je bio. Koliko *mastan*, kako ukusan, oblik, cijena.” Masnoću, dakle, pretpostavlja ukusu.

Velik

Vratimo se mladima i njihovom uživanju bureka. Valja reći kako su u đlačkoj i, općenito, omladinskoj simboličkoj potrošnji bureka prisutni i drugi aspekti bunta. Kao što sam već napomenuo, u đlačkoj se konzumaciji bureka radi prije svega o buntu s burekom i za burek, što valja shvatiti kao svojevrsan *bricolage* različitih značenja, interesa, asocijacija. Nesumnjivo je, također ili prvenstveno, riječ o otporu spram “amerikanizacije” ili “mcdonaldizacije” (usp. Ritzer 1996), dakle, o suprotstavljanju standardiziranoj, racionaliziranoj, hegemonskoj američkoj kulturi (o čemu svjedoče brojne diskusije na internetskim stranicama; na kraju krajeva i sam naslov rasprave “Burek VS McDonald’s”), o, kao što smo već spomenuli, suprotstavljanju ili, štoviše, bijegu od dominantne obiteljske strukture prehranjivanja i, općenito, o otporu, bijegu od autoriteta odraslih, o neprihvatanju jugofobije,¹⁹ balkanofobije i drugih nacionalističkih pojava (što se sve manifestira u diskusijama, komentarima, izjavama na brojnim internetskim stranicama, forumima – spomenimo samo naslov teksta “Burek bi, a džamije ne bi, a??” na internetskoj stranici *Student Info*, koji se razvila u uzavrelu diskusiju). Ova simbolična značenja bureka među đlacima i mladima općenito manifestiraju se i u bogatoj (sup)kulturnoj proizvodnji: u različitim oblicima tekstova, različitim kontekstima u slengu, u mnoštvu različitih oblika na internetskim stranicama, u vicevima, forama, storijsama i još ponegdje. Što mislite, što znače ove žvrljotine?

Slika 2. “Burek je velik”
(J. 2005).

Riječ je o natpisu “burek je velik” na arapskom jeziku, parafrazi “Bog/Alah je velik”, što ga nalazimo na internetskoj stranici učenika Škofjjske gimnazije, autora distiha s početka teksta (J. 2005).

Burekom je nazvao i svoj server. Njegova elektronska adresa, dakle, glasi: mesni@burek(...). O tome, između ostalog, kaže sljedeće: “Neki [ljudi, koji su posjetili internetsku stranicu i bili oduševljeni] su me zamolili za e-mail adresu na mom serveru, i naravno da su je dobili. Adresa na bureku pravi je statusni simbol.” Na pitanje “Zašto burek?”, odgovara u maniri zena: “Možda zato jer volim jesti burek :).”

U odgonetavanju tog đlačkog privsavanja i uživanja bureka – često začinjelog šalama na račun hegemonskog diskursa zdravoga života – moramo, dakle, početak priče potražiti u pristupačnosti, jeftinoći i zasitnosti (dakle omiljenosti) bureka. I tek poslije toga pojavljuju

¹⁹ O najrazličitijim manifestacijama jugofobije u Sloveniji i o njihovim posljedicama na život doseljenika iz drugih dijelova bivše Jugoslavije između ostalih piše i Janja Žitnik Serafin (2008; 2012).

se diskurs zdravog života i buntovništvo, koji tu potrošnju, prisvajanje, dodatno začinjavaju, ili, bolje rečeno, zamašćuju. Drugim riječima, đaci koji uživaju ultramasni burek, ne čine to primarno zbog protivljenja diskursu zdravoga života. Čine to zato jer je burek "popularan", jeftin, gotovo uvijek pri ruci, zasitan, jer se jede rukama i jer je ukusan. A još je ukusniji zbog toga što za hvalisavi, glasni i zamorni diskurs zdravoga života predstavlja "masnog podlaca".

LITERATURA I IZVORI

- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society. Towards a New Modernity*. London, Newbury Park, New Delhi: Sage.
- Davenport, Fionn. 2006. *Best of Ljubljana. The Ultimate Pocket Guide and Map*. Footscray, Oakland, London: Lonely Planet Publications.
- Dylan, Clark. 2008. "The Raw and the Rotten. Punk Cuisine". U *Food and Culture. A Reader*. Carrole Counihan i Penny Van Esterik, ur. New York, London: Routledge, 411-422.
- Foucault, Michel. 1998. *Arheologija znanja*. Beograd, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Foucault, Michel. 2000. *Zgodovina seksualnosti. Volja do znanja*. Ljubljana: Založba ŠKUC.
- Foucault, Michel. 2010. *Spisi i razgovori*. Beograd: Fedon.
- Giddens, Anthony. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Grom, Staša. 2006. *Maximum portal*. <http://www.maximum-portal.com/sport/313.html> (pristup 12. 7. 2006.).
- Hall, Stuart. 2002. "The Work of Representation". U *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Stuart Hall, ur. London: Sage, Milton Keynes, The Open University, 13-74.
- Hebdige, Dick. 1979. *Subculture. The Meaning of Style*. London, New York: Methuen Co.
- Hollander, Jocelyn. A. i Rachel L. Einwohner. 2004. "Conceptualizing Resistance". *Sociological Forum* 19/4:533-554.
- J., A. 2005. "Burek". <http://burek.uni.cc/> (pristup 16. 8. 2006.).
- Kamin, Tanja i Blanka Tivadar. 2003. "Laično upravljanje s telesom v imenu zdravja. Iskanje ravnotežja s prehranjevanjem". *Teorija in praksa* 5:891-908.
- Kamin, Tanja. 2004. *Promocija zdravja kot mit opolnomočenega državljana*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Klemenčič, Jakob i Marcel Ruijters. 2007. "Slika na zadnji strani ovitka". U *Stripburek. Comic from Behind the Rusty Iron Curtain*. Mirović Katarina, Jani Klemenčič, Igor Prassel, Matjaž Bertonec i Robert Boyd, ur. Ljubljana: Forum Ljubljana, Striburger.
- Lupton, Deborah. 1996. *Food, the Body and the Self*. London: Sage
- Mal, Domen. 2004. "Obleka naredi vojaka". *Več*, 6. 2.:24.
- Marušič, Franc. 2006. "Burekblog". http://www.delo.si/blog/ivanmars/index.php?BLOG_PATH=220andBLOG_ARCHIVE (pristup 14. 10. 2006.).
- Marx, Karl. 1949. *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte. Osamnaesti brimer Luja Bonaparte*. Beograd: Kultura.
- Medved, Meta, Nevenka Kelšin, Nataša Milošević, Tadej Ulčakar i Primož Kus. 1998. "Prehrambene navade ljubljanskih osmošolcev". *Zdravstveno varstvo* 37:211-217.
- Miller, Daniel. 1998. "Coca-Cola. A Black Sweet Drink from Trinidad". U *Material Cultures. Why Some Things Matter*. Daniel Miller, ur. London: UCL Press, 169-187.
- Mlekuž, Jernej. 2011. *Burek.si?! Koncepti / recepti*. Beograd: Clio.
- Ritzer, George. 1996. *The McDonaldization of Society. An Investigation into the Changing Character of Contemporary Social Life*. London, New Delhi: Thousand Oaks, Pine Forge Press.
- Toš, Niko i Brina Malnar. 2002. "Stališča o zdravju in zdravstvu. Analiza rezultatov raziskav iz obdobja 1994-2001". U *Družbeni vidiki zdravja*. Niko Toš i Brina Malnar, ur. Ljubljana: FDV - IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, 87-161.
- Seymour, Susan. 2006. "Resistance". *Anthropological Theory* 6/3:303-321.
- Stojič, Aljoša. 1999. "Oblak je faca". *Večer*, 23. 9:19.
- White, Kevin. 2002. *An Introduction to the Sociology of Health and Illness*. London: Sage Publications.
- Williams, Lauren i John Germov. 1999. "The Thin Ideal. Women, Food, and Dieting". U *A Sociology of Food and Nutrition. The Social Appetite*. Lauren Williams i John Germov John, ur. South Melbourne: Oxford University Press, 205-227.
- Žitnik, Janja. 2008. "Statistical Facts are Human Fates. Unequal Citizens in Slovenia". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34/1:77-94.
- Žitnik Serafin, Janja. 2012. *Bridges and Walls. Slovenian Multiethnic Literature and Culture*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Zajec, Diana. 2000. "Krotilci tigrov v šolskih klopeh". *Delo*, 4. 9:3.

Burek is Greasy, Supergreasy, Big.
On the Consumption of Burek Pastry Among Certain
Age Groups in Slovenia

Summary

The research on the consumption of greasy *bureks* showed that some groups of high school children, by indulging in that specific type of pastry, opposed the dominant healthy lifestyle discourse with which they were bombarded in media, advertising, formal and informal education etc. But this opposition cannot be primarily understood as an explicit rebellion against the hegemonic ideas of healthy lifestyle discourse, from which the *burek* automatically avails itself due to its proverbial greasiness. The opposition of this particular age group could probably be better understood as a rebellion with and for the *burek*, and not as a direct and planned revolt against the dominant healthy lifestyle discourse. Moreover, healthy lifestyle discourse looms up, attaches itself like an appendage or a parasite onto the popular *burek*, a cheap, almost always and everywhere available and filling food, which additionally conditions and colours the rebellion with/for the *burek*.

Key words: *burek*, fats, healthy lifestyle, subcultures, rebellion